

A kolozsvári minorita templom átadása a görögkatolikus egyháznak

<https://erdelyikronika.net/2020/02/a-kolozsvari-minorita-templom-atadasa-a-gorogkatolikus-egyhasznak>

Szerző: András Szabolcs

Az I. világháborút követő impériumváltás számos tulajdonjogi változással járt Erdélyben, mely következtében többnyire a magyar és szász közösség könyvelhetett el vagyoni veszteséget. A változások alól nem volt mentes az erdélyi (gyulafehérvári) római katolikus püspökség sem, amely többek között a Kolozsvár főterén álló minorita templomot is át kellett engedje a görögkatolikus püspökségnek. Az eset nagy botrányt váltott ki a korabeli magyar társadalomban, kihatással volt az erdélyiek Vatikánhoz fűződő érzelmeikre is. A következőkben ezt a „templomátengedési” ügyet vizsgáljuk meg a magyar külügyminisztériumi és a gyulafehérvári egyházi dokumentumok fényében.

Már 1919-ben a katonai kormányzat lefoglalta a nagyszebeni Theresianum árvaházat, anélkül hogy erről előzetesen a püspököt értesítette volna. Az épület sorsa évekig vita tárgya volt, 1921ben Majláth Gusztáv Károly római katolikus püspök Bukarestben a nunciushoz és az érseknél keresett támogatást, míg a magyar kormány utasította nagykövetet, hogy tájékoztassa az ügyről a szentszéki államtitkárt. A kérésnek eleget téve Somssich József szentszéki követ beszélt Borgongini bíborossal, aki határozott fellépést ígért,^[1] ám ez csak évekkel később ért be. Az egyház az 1920-as évek végén kapta vissza az intézetet.

Nem volt ilyen szerencsés kimenetelű a kolozsvári minorita templom^[2] ügye, amely azzal kezdődött, hogy a trianoni békeszerződés megkötése után a görögkatolikusok Kolozsvárra akarták költöztetni a szamosújvári székhelyű püspökségüket, de nem volt megfelelő templomuk. Építés helyett egy római katolikus templomot kívántak erre a célra átvenni. Először a piarista templomról volt szó, végül a városháza melletti minorita templomra esett a választás. Az ügy kezdetei az 1921-es évre vezethetők vissza, amikor Nicolae Petala tábornok azt kérte Majláth Gusztáv Károly gyulafehérvári püspöktől, hogy valamelyik kolozsvári templomot, lehetőleg a minoritát engedjék át, ezzel nagylelkúséget gyakorolva: „Petala tábornoknál voltam ma: – írta Majláth püspök – azt mondta, hogy vagy a minoriták templomát, vagy az egyetemi templomot (piarista templom) átengedhetnék nekik, mert a megsokasodott nép nem fér be az ő templomukba. Ez egy előkelő gesztus volna, melyet ők nagyon tudnának méltányolni. Azt feleltem neki, hogy nekem nehéz ezt a gesztust megtennem, mert ami nekik tetszenék, az az én híveim neheztelését és felzúdulását vonná maga után.“^[3]

Az ügy hatalmas felháborodást váltott ki az erdélyi magyarok körében, a budapesti kormány pedig (annak ellenére, hogy a békeszerződés értelmében már nem élvezett területiséget) teljes mellszélességgel igyekezett megakadályozni az átadást. Bánffy Miklós külügyminiszter felszólította a szentszéki nagykövetet, tájékoztassa Pietro Gasparri államtitkárt, a Kolozsvárra költöző görögkatolikusok már megkapták a kolozsmonostori templomot, ami elég, hiszen kevesen vannak: „Jellemző egyébként, hogy e népesnek mondott egyházközségből az idei áldozó csütörtökön felvonuló görög katolikusok processziójában Daianu főesperes mögött 20 férfi és 30 nő lépkedett ki a temetőbe a hősök emlékét ünnepelni.”^[4] A magyar kormány sérelmezi, hogy Francesco Marmaggi nuncius támogatja a görögkatolikusokat a római katolikusokkal szemben, ezzel el fogja fordítani a magyarokat az egyháztól.

Czaich Gilbert minorita rendfőnök csak bérbe adta volna a templomot, a görögkatolikusok viszont meg akarták vásárolni. „Marmaggi nuncius állítólag kijelentette Majláth püspök úrnak, – írja Somssich – hogy a Szentszék döntését nem fogja megváltoztatni, és ha a görögkatolikusok ez ellen cselekszenek, lázadásba esnek. Azt hiszem, úgy Marmaggi úr, mint a Szentszék, örömmel ragadják meg ezt a kibúvót, melyet a kolozsvári minorita templom elidegenítési módozataiból fakadt konfliktus nyújt.”^[5] A magyar diplomácia törekvései ellenére a görögkatolikusok elérték, hogy a Szentszék megígérje az ügy végleges rendezését, így került sok egy írásos egyezsége a minorita rendfőnök, Daianu Illés esperes és Porutiu főgondnok között, miszerint vasárnap 8 és 10 óra között görögkatolikus mise lehet a templomban. Az első misét április 30-án tartották.

Az ügyre felfigyelt az ortodox egyház, és annak szószólója, Onisifor Ghibu is, aki igazságtalannak tartotta, hogy a görögkatolikusok ilyen könnyen templomhoz juthatnak Kolozsvár központjában. A magyar külügy előre látta, hogy ez jogalap lesz további követelésekre, pedig a szóban forgó ingatlan eredetileg magánvagyon volt, hiszen szerintük azt a Haller család építtette. Kánya Kálmán külügyminiszter-helyettes úgy vélte, hogy az ügy mögött az új bukaresti nuncius, Angelo Maria Dolci állt, ő vette rá a pápát, hogy utasítsa a nagyváradi rendfőnököt, Bjelik Imrét, adományozza a templomot a Szentszéknek, aki majd átengedi a görögkatolikusoknak.^[6] Somssich tájékoztatta Daruváry Géza külügyminisztert, hogy újabb tárgyalásokat folytasson az ügyben, Gasparri államtitkár viszont azt állította, hogy nem ismeri a vita részleteit. Borgongini kijelentette, hogy inkább legyen a templom a görögkatolikusoké, mint az agrárreform által a román államé, és azt az ígéretet tette, hogy ha változnak a határok, akkor visszarendezik az ügyet.^[7]

A budapesti külügyminisztériumot nem nyugtatta meg Borgongini ígérete, felkutatta a főtéri ingatlanok századokra visszamenő eredetét, ez alapján közölte a Szentszékkel, hogy amit a görögkatolikusoknak akar adni, az nem egyházi vagyon, hanem magyar, örmény és a Walter családé, akik nem egyeztek bele, hogy ingatlanjaik valaha is görögkatolikus kézbe

kerüljenek.^[8] A magyar erőfeszítéseket nem koronázta siker, mivel végeredményben a keresztény szeretet nevében, a Szentszék utasítására, a nuncius közvetítésével a minorita templom a görögkatolikus egyház számára lett átadva örök használatra, a tulajdonjogot a minorita rend megőrizhette. Ide költöztették Szamosújvárról a görögkatolikus püspökséget, amely használatra megkapta a kolozsmonostori Kálvária-templomot is (ez 1989 után visszakerült az erdélyi püspökség tulajdonába). A magyar minorita szerzeteseket Marosvásárhelyre költöztették^[9], később az ottani templomukat és szerzetesházukat a kommunizmus éveiben rombolták le, térátalakítás és a színházépítés céljából, mára csak a templom tornya maradt meg.

A fejlemények természetesen felháborították úgy a magyar kormányt, mint az erdélyi magyar közvéleményt. A budapesti külügyminisztérium francia nyelvű tiltakozást küldött Gasparri bíborosnak, amelyben kifejezte megütközését a magyar katolikus vagyon kiszolgáltatásán, amelyet alárendeltek a Romániával való jó viszonyoknak. A külügyminiszter együttérzését nyilvánította ki az elkeseredett erdélyiekkel, főleg, hogy az átadás ellenkezik a kánonjog 1500. előírásával^[10], amely az alapítók szándékának tiszteletét írja elő. Továbbá hangsúlyozta, hogy az erdélyiek maguk mentették meg a katolikus vallást, építették ingatlanjait a saját költségükön. Illetve szerinte az ügy végkifejlete az lesz, hogy a hívek el fognak távolodni az egyháztól.^[11] A tiltakozó jegyzékre Borgongini azt válaszolta Balásy követségi titkárnak, hogy „jegyzékünk teljesen helytálló volna, ha normális időket élnénk, de tekintetbe kell venni a rendkívüli viszonyokat (román agrárreform és egyéb fenyegető törvényes intézkedések) melyek néha rendkívüli intézkedések tételére kényszerítenek.“^[12] 1924 októberében Gasparri bíboros olasz nyelvű jegyzékben válaszolt a magyar kormány tiltakozására, kifejezve, hogy az egyházi vagyon kezelése az Apostoli Szék hatásköre, és abba a magyar kormánynak nincs beleszólási joga.^[13] Fő érve az, hogy a magyar rendfőnök (Bjelik Imre) beleegyezett az átadásba, így nem volt annak jogi akadálya. Természetesen ez nem nyugtatta meg a híveket, Erdélyben nagy volt a felháborodás, és valóban többen csalódottságuknak adtak hangot. Urmánczy Nándor a Pesti Hírlapban azt vetette a Szentszék szemére, hogy magára hagyta Majláth püspököt és az erdélyi magyarokat a Romániával való jó viszony érdekében, és ennek a politikának esett áldozatul a kolozsvári minorita templom.^[14] A minorita templom ügye ugyan egy kisebb esemény volt az új állami keretek kiépítésének folyamatában, de mindmáig hatással van Kolozsvár történetére és arculatára.

Jegyzetek

[1] Magyar Nemzeti Levéltár (MNL), K105 Vatikáni követség, 41. csomó 1921 – 1928. RE-3-C

Erdélyi ügyek. 3551. 1921. július 11. *Szebeni árvaház*

[2] A templom 1778–1779-ban épült a városba visszaköltöző ferences minorita rend számára Mária Terézia támogatásával és kolozsvári magyar nemesi és örmény kereskedő családok anyagi hozzájárulásával.

[3] Gyulafehérvári Érseki Levéltár (GYÉL), I. 13. e. Vegyes iratok, 1406/1921. *Mailáth G. K. levele*

[4] MNL, K105 Vatikáni követség, 39. csomó: 1920 – 1931. R1 Románia, 3722/pol. 1922. június 28. *A kolozsvári minorita templom ügye*

[5] MNL, K105 Vatikáni követség, 39. csomó: 1920 – 1931. R1 Románia, 493/pol. 1922. szeptember 10. *A kolozsvári minorita templom ügye*

[6] MNL, K105 Vatikáni követség, 39. csomó: 1920 – 1931. R1 Románia, 1953/pol. 1924. június 21. *A kolozsvári minorita templom ügye*

[7] MNL, K105 Vatikáni követség, 39. csomó: 1920 – 1931. R1 Románia, 110/pol. 1924. július 4. *A kolozsvári minorita templom ügye*

[8] MNL, K105 Vatikáni követség, 39. csomó: 1920 – 1931. R1 Románia, 2182/pol. 1924. július 7. *A kolozsvári minorita templom ügye*

[9] Nóda Mózes, *Biserica romano-catolică dint Transilvania în perioada interbelică*, Ed. Studium, Cluj-Napoca, 2008. 73.

[10] Az 1917-es Egyházi Törvénykönyv 1500. kánonja: „Ami a birtokkereset természetét és hatását illeti, annak a helynek a világi joga előírásait kell megtartani, ahol az a dolog található, melynek birtoklásáról a vita folyik.“ in: Egyházi Törvénykönyv (fordította Erdő Péter), 1984.

Forrás: <https://www.kovacsbank-ofm.com/images/e/Tk.pdf>. Letöltve 2016. 05. 16.

[11] MNL, K105 Vatikáni követség, 39. csomó: 1920 – 1931. R1 Románia, 2387/pol. 1924. szeptember 8. *A kolozsvári minorita templom ügye*

[12] MNL, K105 Vatikáni követség, 39. csomó: 1920 – 1931. R1 Románia, 143/pol. 1924. szeptember 29. *A kolozsvári minorita templom ügye*

[13] MNL, K105 Vatikáni követség, 39. csomó: 1920 – 1931. R1 Románia, 35127/pol. 1924. október 16. *A kolozsvári minorita templom ügye*

[\[14\]](#) Urmánczy Nándor, *Roma locuta*, in: Pesti Hírlap, 259/XLVIII, 1926. november 13. 1.